

C/2024/1572

5.3.2024

Stanovisko Evropského hospodářského a sociálního výboru k tématu Hlavní výzvy, jimž čelí ostrovy a horské a řídké osídlené oblasti EU

(stanovisko z vlastní iniciativy)

(C/2024/1572)

Zpravodaj: **Ioannis VARDAKASTANIS**

Rozhodnutí plenárního shromáždění	25. 1. 2023
Právní základ	čl. 52 odst. 2 jednacího řádu stanovisko z vlastní iniciativy
Odpovědná sekce	Hospodářská a měnová unie, hospodářská a sociální soudržnost
Přijato v sekci	15. 11. 2023
Přijato na plenárním zasedání	14. 12. 2023
Plenární zasedání č.	583
Výsledek hlasování (pro/proti/zdrželi se hlasování)	185/0/4

1. Závěry a doporučení

1.1. Na základě stávajících ustanovení primárního práva EU (články 174 a 175 Smlouvy o fungování Evropské unie (SFEU)) a jejich výkladu **je Evropský hospodářský a sociální výbor EHSV přesvědčen**, že existuje pevný právní základ, který zavazuje EU, aby v rámci politiky soudržnosti EU přijala opatření na podporu ostrovů, horských regionů a řídké osídlených oblastí. Specifika by měla být stanovena a zaváděna ve spolupráci s dotčenými členskými státy, neboť činnost v oblasti soudržnosti spadá do režimu sdílených pravomocí EU (čl. 4 odst. 2 SFEU).

1.2. Toto přesvědčení vedlo **EHSV k tomu, že vyzval** orgány, instituce a členské státy EU, aby do příslušných dokumentů týkajících se politiky soudržnosti EU (např. vnitrostátní a regionální politické dokumenty, strategické dokumenty, programy, projekty atd.) začlenily společné priority a činnosti založené na koordinované výměně zkušeností a odborných znalostí, které by se vztahovaly na všechny typy regionů uvedené v článku 174 SFEU, a proměnily tak slova v činy.

1.3. **EHSV trvá na** důsledném uplatňování ustanovení výše uvedených ustanovení v plném rozsahu s cílem řešit strukturální a zeměpisná omezení a specifické potřeby, které brání rozvoji těchto regionů. Je zapotřebí individuální přístup, který by posílil územní solidaritu, tak aby žádný region nezůstal opomenut. V tomto ohledu je politováníhodné, že v současné době neexistuje politika, která by komplexně řešila situaci území s trvalým zeměpisným znevýhodněním, jakož i soustavné zanedbávání zvláštních charakteristik těchto regionů v následných zprávách o soudržnosti.

1.4. **EHSV se domnívá**, že je třeba rozvíjet na míru uzpůsobené a místně založené příležitosti, řešení a politická opatření a vyčlenit odpovídající finanční prostředky pro ostrovní, horské a řídké osídlené oblasti EU. Takové iniciativy těmto regionům umožní, aby využily stávající „znevýhodnění“ k plnému rozvoji svého potenciálu tím, že vyzdvihnou svou jedinečnou krajinu, kulturní dědictví a své dlouholeté komunity.

1.5. **EHSV se domnívá**, že je nanejvýš důležité zavázat všechny subjekty, a to jak na úrovni EU, tak na vnitrostátní úrovni, aby vynaložily úsilí na pomoc ostrovním, horským a řídké osídleným oblastem EU s řešením výzev, jimž čelí. Tento závazek může mít podobu paktu (např. pakt pro ostrovy, pakt pro horské oblasti, pakt pro řídké osídlené oblasti atd.) ve stejném duchu jako Pakt pro města nebo Pakt pro venkov, v rámci něhož může být vypracována strategie EU pro všechny tyto typy regionů s přihlédnutím ke zvláštnostem každého z nich.

1.6. **EHSV se domnívá**, že hlavní osou strategie EU pro každý z těchto tří typů oblastí je uznat jejich „odpojení“ od pevniny a od center hospodářského rozvoje v příslušných zemích a přijmout toto odpojení jako zdroj trvalých podmínek, které je třeba zohledňovat.

1.7. Ke každému typu těchto regionů je nutný cílený přístup. **EHSV navrhuje** přijmout koordinovanou a interaktivní metodu přípravy a provádění příslušných strategií, do níž by byly zapojeny zúčastněné strany z několika oblastí politiky a různých úrovní správy. Tento přístup by umožnil výměnu příslušných zkušeností a sdílení a využívání osvědčených postupů, dostupného know-how a důkazů, včetně výzkumu a analytické práce. Tento proces by měl určit společné výzvy, definovat cíle a navrhnout opatření a hlediska posuzování výsledků strategií.

1.8. Navrhovaná metoda vyžaduje spolehlivé údaje, aby mohly být očekávané výsledky přesné, včasné a účinné. **EHSV poukazuje** na absenci dostatečných statistických údajů a posouzení dopadů odvětvových politik EU ve všech třech typech dotčených regionů (ostrovny, horské regiony i řídké osídlené oblasti). To vyvolává obavy, pokud jde o možnost provádět účinné cílené analýzy a schopnost řádně identifikovat hlavní nedostatky v těchto oblastech a určit nezbytná ustanovení a opatření k jejich překonání.

1.9. Za účelem další podpory svého návrhu **EHSV doporučuje**, aby byly pro každou kategorii regionů do příslušných strategií zahrnuty tři předběžné soubory témat zájmu – hospodářské, sociální a environmentální otázky, které mají výrazný územní dopad na každý z dotčených typů regionů.

1.10. Úsilí o řešení **hospodářských otázek** by se mělo zaměřit na zajištění konkurenceschopnosti a atraktivity dotčených území s přihlédnutím k veškerým dodatečným provozním nákladům vyplývajícím ze „znevýhodnění“ regionů (ostrovny povaha, horský terén, omezený počet obyvatel atd.) a k nezbytnosti větší flexibility při využívání státní podpory v těchto oblastech. Mělo by se rovněž usilovat o další a udržitelnější způsoby dopravy, aby se zlepšilo dopravní propojení těchto regionů. Diverzifikace hospodářství těchto regionů, a to nejen mezi různými typy regionů, ale také mezi regiony stejné kategorie, by neměla být považována za znevýhodnění, ale za příležitost poskytnout podnikům ekonomické impulzy a přilákat investice do výzkumu, inovací a digitalizace.

1.11. Řešení **sociálních otázek** by mělo zahrnovat posílení řádné správy věcí veřejných a podporu sociální soudržnosti a dobrých životních podmínek v komunitách těchto regionů, a to řešením omezení, jako jsou demografické výzvy, související infrastruktura, služby a potřeby v oblasti bydlení a nedostatek příležitostí, pokud jde o pracovní místa a rozvoj dovedností, což vede k obtížím se získáváním a udržováním talentů. Měl by být rovněž posílen místní podnikatelský duch, aniž by však byly ohroženy rozmanité tradice regionů a jejich jedinečné kulturní a jazykové dědictví.

1.12. Úsilí o překonání **environmentálních problémů** by se mělo zaměřit na řešení energetické nejistoty, a snížit tak zranitelnost těchto regionů a zároveň poskytovat podporu, aby mohly splnit cíle ekologické transformace a dosáhnout cílů dekarbonizace. Prioritou by mělo být zachování a/nebo obnova biologické rozmanitosti a křehkých ekosystémů těchto regionů a poskytování podpory pro zajištění spravedlivého přechodu ke klimatické neutralitě. V této souvislosti se považuje za zásadní udržitelné hospodaření s přírodními zdroji (půda, voda, suroviny atd.) v těchto oblastech a podpora řešení založených na oběhovém hospodářství.

1.13. **EHSV se domnívá**, že udržitelné budování kapacit je průřezovým tématem zájmu pro všechny tři typy regionů ve všech výše uvedených souborech otázek. Udržitelné budování kapacit by mohlo splnit společný cíl, kterým je určit výzvy, jimž čelí ostrovny, horské regiony a řídké osídlené oblasti EU, a umožnit přístupy založené na daném místě a řešení přizpůsobená různým, i když vzájemně propojeným rozměrům těchto výzev.

1.14. **EHSV** jakožto institucionální fórum pro vyjádření názorů sociálních partnerů a občanské společnosti **je pevně přesvědčen a prosazuje názor**, že součástí celého tohoto procesu by měl být přímý a upřímný dialog se zapojením všech příslušných zúčastněných stran (členské státy, regionální a místní orgány, sociální partneři a obyvatelstvo), a to na základě jejich příslušných pravomocí a oblastí činnosti, čímž se dosáhne lepší spolupodpovědnosti a aktivní účasti.

2. Obecné připomínky

2.1. EHSV konstatuje, že v primárním právu EU existuje jasný právní základ pro činnost EU zaměřenou na dosažení hospodářské, sociální a územní soudržnosti mezi různými regiony. Článek 174 SFEU definuje jako cíle Unie snížení a) rozdílu mezi úrovní rozvoje regionů EU a mezi regiony a b) zaostalosti nejvíce znevýhodněných regionů. Vymezuje rovněž regiony, „které jsou závažně a trvale znevýhodněny přírodními nebo demografickými podmínkami“, což jsou nejsevernější regiony s velmi nízkou hustotou obyvatelstva a ostrovny, přeshraniční a horské regiony.

2.2. Tribunál Evropské unie ⁽¹⁾ a Soudní dvůr EU ⁽²⁾ vyložily znění těchto ustanovení jako obecná hlediska, která Unii poskytují široký prostor pro uvážení, pokud jde o opatření, která Unie může v příslušných oblastech politiky přijmout, a to s ohledem na orientační, a nikoli úplný seznam regionů, které jsou v nich uvedeny. Má se však za to, že pojem „závažné a trvalé znevýhodnění přírodními nebo demografickými podmínkami“ má zvláštní význam související s ostrovní povahou, přeshraničním charakterem, terénem, izolovaností nebo nízkou či velmi nízkou hustotou obyvatelstva těchto regionů, a nikoli s jinými aspekty, jako jsou etnické, kulturní, náboženské nebo jazykové charakteristiky regionů, neboť tyto prvky mohou způsobit určité zvýšené transakční náklady nebo pracovní obtíže, ale zároveň představují komparativní výhody v podobě mnohojazyčnosti nebo přitažlivosti jako turistické destinace.

2.3. Tato právní východiska představují podle názoru EHSV silný institucionální impuls pro přípravu, vypracování, přijetí a provádění účinných a účelných politik na úrovni EU pro každý ze tří typů regionů uvedených v tomto stanovisku.

2.4. Konkrétněji řečeno, EHSV chápe ustanovení článku 174 SFEU tak, že nemají pouze deklaratorní povahu, ale mají výrazně normativní účel, který Unii zavazuje k přijetí vhodných opatření na podporu dotčených regionů.

2.5. EHSV však dospěl k závěru ⁽³⁾, že programy přijaté a prováděné v rámci politiky soudržnosti EU bohužel stále nenabízejí komplexní řešení problémů, s nimiž se tyto regiony potýkají.

2.6. Vzhledem k tomu, že politika soudržnosti EU je „sdílenou pravomocí“ (čl. 4 odst. 2 SFEU), která je vykonávána podle zásady subsidiarity (čl. 5 odst. 3 SFEU), a že opatření přijatá členskými státy dosud nebyla úspěšná, navrhuje EHSV vytvoření nového, specializovaného mechanismu ve formě paktu pro každý z těchto regionů coby zastřešujícího rámce pro příslušnou činnost orgánů EU. Měly by sem patřit politiky, nástroje, předpisy a financování na podporu těchto oblastí v úsilí o účinné řešení jejich specifických a složitých problémů.

2.7. Významným krokem v tomto směru je určit hlavní výzvy, kterým tyto regiony musí čelit. Ačkoli se má za to, že všechny mají stejná strukturální znevýhodnění buď v rámci členského státu, nebo napříč členskými státy, což vyžaduje integrovaný přístup ke všem příslušným opatřením, je zásadní určit výzvy se zvláštním dopadem na každou kategorii těchto regionů, aby bylo možné stanovit podstatné referenční body, na nichž budou založeny a rozvíjeny politiky pro tyto regiony. Tuto nezbytnost dokládá různorodý demografický vývoj v těchto oblastech.

2.8. Například zatímco většina horských regionů EU (které představují 13 % obyvatelstva EU) je (nebo brzy bude) postižena vydlíčováním, v některých oblastech lze hovořit o rozsáhlých a rozmanitých populačních trendech a hustotě obyvatelstva (např. pokles v jihovýchodní Evropě, nárůst v jihozápadní Evropě a střední Evropě).

2.9. Pokud jde o ostrovy EU (které představují pouze 4,6 % celkového počtu obyvatel EU), bylo zjištěno, že v období let 2016–2020 se počet jejich obyvatel mírně zvýšil o pouhý 2 %. Je však třeba poznamenat, že chybí relevantní statistické údaje ⁽⁴⁾.

⁽¹⁾ Rozsudek Tribunálu ze dne 10. května 2016 ve věci Izsák a Dabis v. Komise, T-529/13, ECLI:EU:T:2016:282, body 86–87.

⁽²⁾ Rozsudek Soudního dvora ze dne 7. března 2019 ve věci Izsák a Dabis v. Komise, C-420/16, ECLI:EU:C:2019:177, body 65–71.

⁽³⁾ Průzkumné stanovisko EHSV k tématu Budoucnost politiky soudržnosti v období po roce 2020 (Úř. věst. C 228, 5.7.2019, s. 50).

⁽⁴⁾ Haase, D. a Maier, A., 2021, Výzkum pro výbor REGI – Islands of the European Union: State of play and future challenges (Ostrovy Evropské unie: současný stav a budoucí výzvy), Evropský parlament, Tematická sekce Strukturální politika a politika soudržnosti, Brusel.

2.10. Řídce osídlené oblasti EU jsou ze své podstaty negativně ovlivňovány nízkým počtem obyvatel, neboť jsou definovány jako regiony s méně než 8 obyvateli na km² (na úrovni NUTS 2) a s méně než 12,5 obyvatele na km² (na úrovni NUTS 3) ⁽⁵⁾. Tyto oblasti se v zásadě nacházejí v nejsevernějších regionech Švédska a Finska (známých jako severní řídce osídlené oblasti), ale v posledních letech byly zaznamenány případy snížené hustoty osídlení i ve Středomoří ⁽⁶⁾.

2.11. Tyto rozmanité demografické trendy vyžadují pružnější přístup u každého typu regionů a zároveň zachování integrovaného přístupu stanoveného v článku 174 SFEU.

3. Ostrovy EU

3.1. Eurostat definuje ostrovy jako území s minimální rozlohou 1 km², která se nacházejí v minimální vzdálenosti 1 km od pevniny, s počtem trvalých obyvatel větším než 50 a bez pevného fyzického spojení s pevninou. Ostrovy jsou navíc klasifikovány jako regiony úrovně NUTS 3, které mohou být tvořeny několika ostrovy, nikoli pouze jedním ostrovním územím ⁽⁷⁾.

3.2. Tyto regiony mají své specifické rysy, pokud jde o hospodářský a sociální rozvoj, počet obyvatel, velikost, správní uspořádání, přírodní prostředí atd., a tato rozmanitost se projevuje nejen mezi skupinami ostrovů, ale také mezi ostrovy v rámci téže skupiny, což vyžaduje diferencované přístupy. Současně je třeba mít na paměti, že ostrovní povaha znamená, že všechny ostrovy čelí i společným výzvám ⁽⁸⁾.

3.3. Z hlediska politického plánování je ostrovní povaha tradičně považována za trvalý a neměnný zeměpisný rys, který s sebou nese dodatečné náklady (na dopravu, energii, nakládání s odpady, veřejné služby a základní zboží a služby), jež brání rozvoji a konkurenceschopnosti ostrovů. Zároveň jsou tak tato území obzvláště ohrožena ztrátou biologické rozmanitosti a změnou klimatu ⁽⁹⁾.

3.4. EHSV již dříve určil tři rozměry, které definují ostrovní povahu: malá velikost, odlehlost a zranitelnost. Příslušná analýza SWOT popisuje kontext ostrovů EU následovně: *silné stránky*: kvalita života, přítomnost velké hustoty přírodního a kulturního kapitálu a silná kulturní identita představují hmatatelné výhody, kterých lze využít k tvorbě nového bohatství a zaměstnanosti na ostrovech; *slabé stránky*: omezená dostupnost, služby veřejného zájmu, soukromé služby a sítě, úspory z rozsahu a organizace trhu; *příležitosti*: poptávka po kvalitě života, kvalitních a bezpečných potravinách, službách cestovního ruchu zaměřeného na konkrétní účel a ubytování; *hrozby*: změna klimatu, globalizace, hospodářské krize, rostoucí ceny energie, nedostatek vody, degradace půdy a úbytek populací ryb ⁽¹⁰⁾.

3.5. V této souvislosti byla identifikována řada výzev, jimž ostrovy EU čelí, a které byly rozděleny do několika kategorií (viz níže). Ačkoli se tyto kategorie navzájem liší, mohou obsahovat vzájemně související aspekty.

3.6. K hospodářským výzvám patří potřeba vyváženého ekonomického využití půdních zdrojů s jejich omezenou dostupností, potřeba vyšších investic a vyšší výrobní náklady v průmyslových odvětvích, které negativně ovlivňuje faktor izolovanosti, neschopnost využít efekt přelévání finančních prostředků ve městech, obtížná diverzifikace hospodářského modelu ostrovů (čímž se snižuje konkurenceschopnost jejich podniků, zejména malých a středních), velmi omezené využívání a dostupnost odborných znalostí v oblasti IKT, soustředění na jedno odvětví (obvykle cestovní ruch, zemědělství nebo rybolov), které vede k závislosti, a sezónní zaměstnanost vedoucí k omezeným finančním zdrojům v ročním průměru a omezenému rozvoji udržitelnějších odvětví, přičemž ostrovy mají značný potenciál stát se zkušebním prostředím pro inovace (např. v oblasti obnovitelné energie z moří, akvakultury atd.) ⁽¹¹⁾.

⁽⁵⁾ Margaras, V., 2016, Publikace typu „Briefing“ Výzkumné služby Evropského parlamentu: Sparsely populated and under-populated areas (Řídce osídlené a nedostatečně osídlené oblasti), PE 586.632.

⁽⁶⁾ Carbone, G., 2018, Expert Analysis on Geographical Specificities: Mountains, Islands and Sparsely Populated Areas – Cohesion policy 2014-2020, Final Report (Odborná analýza zeměpisných specifík: Hory, ostrovy a řídce osídlené oblasti – politika soudržnosti 2014–2020, závěrečná zpráva).

⁽⁷⁾ Haase, D. a Maier, A., 2021, Výzkum pro výbor REGI – Islands of the European Union: State of play and future challenges (Ostrovy Evropské unie: současný stav a budoucí výzvy), Evropský parlament, Tematická sekce Strukturální politika a politika soudržnosti, Brusel.

⁽⁸⁾ Carbone G., 2018, Expert Analysis on Geographical Specificities: Mountains, Islands and Sparsely Populated Areas – Cohesion policy 2014-2020, Final Report (Odborná analýza zeměpisných specifík: Hory, ostrovy a řídce osídlené oblasti – politika soudržnosti 2014–2020, závěrečná zpráva).

⁽⁹⁾ Stanovisko VR k tématu Posílení podpory v rámci politiky soudržnosti pro regiony, které jsou znevýhodněny zeměpisnými nebo demografickými podmínkami (článek 174 SFEU) (Úř. věst. C 79, 2.3.2023 s. 36).

⁽¹⁰⁾ Průzkumné stanovisko EHSV Ostrovy v EU – od strukturálního znevýhodnění k inkluzivnímu území, Úř. věst. C 209, 30.6.2017, s. 9.

⁽¹¹⁾ Haase, D. a Maier, A., 2021, Výzkum pro výbor REGI – Islands of the European Union: State of play and future challenges (Ostrovy Evropské unie: současný stav a budoucí výzvy), Evropský parlament, Tematická sekce Strukturální politika a politika soudržnosti, Brusel.

3.7. Problémy s dopravním propojením a přístupností se týkají potřeby řádného spojení na ostrovy a z ostrovů udržitelnou, nízkonákladovou a častou dopravou, přílišné vzdálenosti ostrovů od velkých (evropských a vnitrostátních) trhů a městských center (což ovlivňuje dostupnost zboží a služeb a snižuje možnost rozvoje podnikání a růstu), účinek dvojité nebo trojitě izolovanosti a nedostatečné navýšení místní produkce, jež vede k dovozu zboží, mezi něž patří mimo jiné potraviny, energie, pohonné hmoty a zdravotní péče, což ovlivňuje životní podmínky na ostrovech, jejich nezávislost a bezpečnost⁽¹²⁾.

3.8. Modré, zelené a environmentální výzvy se týkají citlivosti a nestability ostrovních ekosystémů (které se zvyšují v důsledku dopadů změny klimatu, jako je sucho, vodní eroze, povodně, salinita půdy atd.), dopadu činností, jako je cestovní ruch, na přírodní a kulturní prostředí (např. znečištění, spotřeba vody atd.), potřeby řešit nedostatek vody zajištěním vhodných dodávek vody z hlediska množství a kvality (zejména v případě pitné vody), omezené schopnosti ostrovů zvládat zvýšené množství odpadu (jak z hlediska prostoru, tak z hlediska zpracování) a izolovaných a slabých energetických zdrojů a sítí na ostrovech, což vede k dovozu energie a využívání fosilních paliv namísto ekologičtějších a udržitelnějších možností⁽¹³⁾.

3.9. Sociální výzvy se týkají dosažení sociální spravedlnosti, tj. poskytování cenově dostupného bydlení, základních veřejných služeb (jako je vzdělávání, zdravotnictví, sociální péče a komunikace) obyvatelům ostrovů za stejných podmínek jako obyvatelům pevniny, zvýšení pracovních příležitostí pro ostrovní obyvatelstvo (zejména pro mladé lidi, aby se zabránilo jejich odchodu), poskytování možností prohlubování dovedností prostřednictvím vysokoškolského vzdělávání na ostrovech, boj proti předčasným odchodům ze vzdělávání, rozšíření příležitostí k celoživotnímu učení (což vede k profesní diverzifikaci) a absorbování – ve smyslu bydlení a sociálního začlenění – velkého počtu migrantů, kteří na ostrovy přišli⁽¹⁴⁾.

3.10. Výzvy v oblasti správy věcí veřejných se týkají potřeby účinné interakce mezi různými úrovněmi správy na ostrovech, jakož i nutnosti přezkoumat klasifikaci ostrovů a používání HDP jako jediného kritéria pro určení stupně rozvoje (dalšími ukazateli může být standard kupní síly, index sociálního pokroku a plnění cílů udržitelného rozvoje), potřeby specializovaných operačních programů na ostrovech a nedostatku přesnějších statistických údajů o ostrovech, což brání informovanému rozhodování o těchto ostrovech.

4. Horské oblasti EU

4.1. Opakovaně se prokazuje, že horské oblasti v Evropě jsou velmi rozmanité. Je proto velmi obtížné, ne-li nemožné definovat typický horský region. Dokonce i v rámci rozsáhlých masivů existují výrazně odlišné charakteristiky. Jak ukázalo vymezení horských oblastí na úrovni NUTS 2, jen velmi málo evropských regionů je zcela hornatých. Téměř všechny jsou tvořeny jak nížinami, tak horskými oblastmi, které se obvykle nacházejí podél hranice regionu a jsou sdíleny s jedním nebo více přilehlými regiony⁽¹⁵⁾.

4.2. Horské oblasti EU jsou mimořádně bohaté z hlediska přírodního a kulturního dědictví, neboť mnohé z nich jsou zařazeny na Seznam světového dědictví UNESCO a většina z nich je chráněnými oblastmi. Vyznačují se rovněž velkou biologickou rozmanitostí a jsou plně přírodními zdroji. Vzhledem k těmto faktorům a přitažlivosti jejich dědictví byly hory identifikovány jako oblasti s velkým rozvojovým potenciálem, zejména v odvětví cestovního ruchu⁽¹⁶⁾.

⁽¹²⁾ Haase, D. a Maier, A., 2021, Výzkum pro výbor REGI – Islands of the European Union: State of play and future challenges (Ostrovy Evropské unie: současný stav a budoucí výzvy), Evropský parlament, Tematická sekce Strukturální politika a politika soudržnosti, Brusel.

⁽¹³⁾ Carbone G., 2018, Expert Analysis on Geographical Specificities: Mountains, Islands and Sparsely Populated Areas – Cohesion policy 2014–2020, Final Report (Odborná analýza zeměpisných specifík: Hory, ostrovy a řídké osídlené oblasti – politika soudržnosti 2014–2020, závěrečná zpráva).

⁽¹⁴⁾ Haase, D. a Maier, A., 2021, Výzkum pro výbor REGI – Islands of the European Union: State of play and future challenges (Ostrovy Evropské unie: současný stav a budoucí výzvy), Evropský parlament, Tematická sekce Strukturální politika a politika soudržnosti, Brusel.

⁽¹⁵⁾ Cohesion in Mountainous Regions of the EU (Politika soudržnosti v horských regionech EU).

⁽¹⁶⁾ Carbone G., 2018, Expert Analysis on Geographical Specificities: Mountains, Islands and Sparsely Populated Areas – Cohesion policy 2014–2020, Final Report (Odborná analýza zeměpisných specifík: Hory, ostrovy a řídké osídlené oblasti – politika soudržnosti 2014–2020, závěrečná zpráva).

4.3. Horské regiony EU jsou víceméně vystaveny přírodním hrozbám a výzvám, které souvisejí zejména s klimatickými změnami a následnými riziky pro životní prostředí (ústup ledovců, sucho, vodní eroze, povodně, salinita půdy, eroze půdy, strmý terén atd.)⁽¹⁷⁾. Jejich klima se změnilo, což dokládá průměrný nárůst teplot a přesouvání sněžných čar směrem nahoru (a to i v zimě). Má se za to, že v mnoha horských oblastech (např. ve Skandinávii nebo v Alpách) se zimní srážky změni ze sněhu na déšť a v letním období se rychlost větru zvýší, čímž se zvýší pravděpodobnost sesuvů půdy a skalních sesuvů⁽¹⁸⁾.

4.4. Dopad těchto změn je značný. Spolehlivost a bezpečnost dopravy směrem do těchto oblastí, uvnitř těchto oblastí a z nich představují významné výzvy nejen pro místní obyvatelstvo, ale také pro návštěvníky/turisty a hospodářské činnosti (cestovní ruch, rekreace, komerční nákladní doprava atd.), které zde probíhají. Zajištění náležité ochrany silnic, železnic a sídel před jakýmkoli nebezpečím (povodněmi, požáry atd.) pomůže přeměnit tyto hrozby v příležitosti k rozvoji díky zabezpečení staveb a veřejných služeb (budovy, voda, energie atd.), které podpoří udržitelný růst⁽¹⁹⁾.

4.5. Jednou z oblastí zvláštního zájmu pro horské oblasti EU je lesnictví, jelikož dobře obhospodařované lesy chrání před přírodními riziky nebo hrozbami, jako jsou škůdci a choroby, a zároveň přinášejí výhody, jako je palivo z biomasy a stavební materiály. Horské lesy představují zvláštní stanoviště pro vzácné rostliny a živočichy, které jsou zdrojem atraktivity pro návštěvníky i produktů na podporu regionálního hospodářství. Většina příslušných oblastí má chráněný status, který podporuje jejich životní prostředí a krajinu a umožňuje další činnosti s přidanou hodnotou, jako je rekreace, vzdělávání v oblasti cestovního ruchu, výzkum příslušných problémů, vytváření pracovních míst atd.⁽²⁰⁾.

4.6. Hospodářské profily horských regionů EU jsou odrazem poměrně značných rozdílů v úrovni jejich rozvoje. Rozložení zaměstnanosti v primárním, sekundárním a terciárním sektoru hospodářství ukazuje na velmi silnou zaměstnanost v zemědělství v některých regionech, zatímco v jiných existuje zaměstnanost především v průmyslu a službách. Tyto rozdíly odrážejí buď upřednostňování cestovního ruchu a veřejných služeb, nebo omezené alternativy k tradičním zemědělským činnostem⁽²¹⁾.

4.7. V každém případě jsou hospodářské činnosti prováděné v horských regionech EU negativně ovlivněny změnou klimatu a omezenou dostupností půdy. Zejména cestovní ruch, který je především sezónní aktivitou, nezajišťuje nepřetržitý tok příjmů, přičemž celoroční aktivity cestovního ruchu (např. venkovský cestovní ruch, agroturistika, ekoturistika, komunitní cestovní ruch, kulturní cestovní ruch, sportovní cestovní ruch, rekreační cestovní ruch atd.) mohou rovněž ohrozit environmentální udržitelnost těchto regionů⁽²²⁾.

4.8. Topografie horských regionů EU je specifickou výhodou pro dané místo, kterou dále posilují přírodní bohatství a klimatické zvláštnosti, na nichž lze rozvíjet cestovní ruch. Územní koncentrace cestovního ruchu v některých horských oblastech však přináší intenzivní využívání přírodních zdrojů, což ovlivňuje jejich vyhlídky na udržitelný rozvoj, a zároveň snahy o podporu horského cestovního ruchu s ekologickými, sociálními, kulturními a hospodářskými aspekty brzdí omezená propagace, povědomí a zapojení zúčastněných stran⁽²³⁾.

4.9. Celkové úsilí o rozvoj v horských regionech zahrnuje investice do „tvrdé“ infrastruktury pro dopravu a telekomunikace, které jsou zřejmou možností, jak řešit inherentní znevýhodnění a problémy těchto oblastí.

⁽¹⁷⁾ Carbone G., 2018, Expert Analysis on Geographical Specificities: Mountains, Islands and Sparsely Populated Areas – Cohesion policy 2014–2020, Final Report (Odborná analýza zeměpisných specifík: Hory, ostrovy a řídké osídlené oblasti – politika soudržnosti 2014–2020, závěrečná zpráva).

⁽¹⁸⁾ Cohesion in Mountainous Regions of the EU (Politika soudržnosti v horských regionech EU).

⁽¹⁹⁾ Cohesion in Mountainous Regions of the EU (Politika soudržnosti v horských regionech EU).

⁽²⁰⁾ Cohesion in Mountainous Regions of the EU (Politika soudržnosti v horských regionech EU).

⁽²¹⁾ Cohesion in Mountainous Regions of the EU (Politika soudržnosti v horských regionech EU).

⁽²²⁾ Carbone G., 2018, Expert Analysis on Geographical Specificities: Mountains, Islands and Sparsely Populated Areas – Cohesion policy 2014–2020, Final Report (Odborná analýza zeměpisných specifík: Hory, ostrovy a řídké osídlené oblasti – politika soudržnosti 2014–2020, závěrečná zpráva).

⁽²³⁾ Cohesion in Mountainous Regions of the EU (Politika soudržnosti v horských regionech EU).

4.10. Lepší dopravní infrastruktura může zlepšit dopravní propojení a usnadnit vývoz, ale může také otevřít místní trhy větší konkurenci. Širokopásmové připojení je klíčové pro zlepšení účinnosti činností v mnoha oblastech, jako je cestovní ruch, vzdělávání, poskytování služeb obecného zájmu, elektronická veřejná správa atd. Zvyšování stimulů (zejména ziskovosti) pro potenciální soukromé investory do těchto systémů, jakož i snižování nákladů (tj. dosažení úspor z rozsahu) na veřejné poskytování těchto systémů je pro horské regiony, ostrovy a řídce osídlené oblasti společnou výzvou ⁽²⁴⁾.

5. Řídce osídlené oblasti EU

5.1. Tato kategorie regionů EU se všeobecně vyznačuje nízkou hustotou obyvatelstva a značnou zeměpisnou izolací nebo obtížnou územní integrací s jinými regiony, přičemž jejich ekonomiky jsou obecně založeny převážně na zemědělských činnostech a jejich příjem je nižší, než je celostátní nebo unijní průměr. Tyto oblasti potřebují hospodářskou podporu, „revitalizaci“ nebo strukturální změny, které jim pomohou překonat příslušné obtíže ⁽²⁵⁾.

5.2. Jejich demografické vzorce vykazují trvalý pokles počtu obyvatel. Tyto trendy jsou však zřetelnější spíše ve vnitrozemských oblastech než v oblastech pobřežních, kde činnosti cestovního ruchu přispěly ke stabilizaci počtu obyvatel ⁽²⁶⁾.

5.3. Je nicméně běžné, že mladí obyvatelé těchto oblastí usilující o lepší pracovní vyhlídky dávají přednost migraci do hospodářsky pulzujících regionů a měst. Tím, že zůstávají starší obyvatelé, rostou potřeby v oblasti zdravotních a sociálních služeb, což přináší další náklady ⁽²⁷⁾.

5.4. Demografické podmínky v řídce osídlených oblastech EU dále zhoršuje jejich odlehlost, což negativně ovlivňuje dopravní služby a přístupnost těchto oblastí. Zejména severní řídce osídlené oblasti jsou v Evropě nejméně přístupné, mají velmi omezenou silniční infrastrukturu a jsou závislé především na námořní a letecké dopravě, což jsou často drahé možnosti ⁽²⁸⁾. Neexistence účinného propojení nejen mezi řídce osídlenými oblastmi EU a městskými centry Evropy, ale také na úrovni mezi periferiemi zvyšuje nepřiměřený dopad jejich nedostupnosti ⁽²⁹⁾.

5.5. Severní řídce osídlené oblasti se nacházejí daleko od hlavních evropských společných trhů a podniků, což způsobuje obtíže v oblasti konkurenceschopnosti v důsledku obtížnějšího přístupu a zvýšených nákladů na přepravu surovin i konečných výrobků. Zlepšení fyzické i digitální přístupnosti má proto pro tyto oblasti zásadní význam, pokud jde o snížení izolace a zvýšení konkurenceschopnosti jejich podniků na trhu ⁽³⁰⁾.

5.6. Spolupráce k zajištění interoperability různých dopravních systémů má zásadní význam, zejména v kontextu opatření na úrovni EU jakožto prostředku k zajištění územní kontinuity evropských severních regionů. Toho lze dosáhnout také podporou informačních a komunikačních technologií. Digitální technologie přispívají ke zkracování fyzických, hospodářských i sociálních vzdáleností ⁽³¹⁾.

⁽²⁴⁾ Cohesion in Mountainous Regions of the EU (Politika soudržnosti v horských regionech EU).

⁽²⁵⁾ Margaras, V., 2016, Publikace typu „Briefing“ Výzkumné služby Evropského parlamentu: Sparsely populated and under-populated areas (Řídce osídlené a nedostatečně osídlené oblasti), PE 586.632.

⁽²⁶⁾ Gløersen, E., 2022, Výzkum pro výbor REGI – Cohesion Policy in Northernmost Regions of the EU (Politika soudržnosti v nejsevernějších regionech EU), Evropský parlament, Tematická sekce Strukturální politika a politika soudržnosti, Brusel.

⁽²⁷⁾ Margaras, V., 2016, Publikace typu „Briefing“ Výzkumné služby Evropského parlamentu: Sparsely populated and under-populated areas (Řídce osídlené a nedostatečně osídlené oblasti), PE 586.632.

⁽²⁸⁾ Carbone G., 2018, Expert Analysis on Geographical Specificities: Mountains, Islands and Sparsely Populated Areas – Cohesion policy 2014–2020, Final Report (Odborná analýza zeměpisných specifík: Hory, ostrovy a řídce osídlené oblasti – politika soudržnosti 2014–2020, závěrečná zpráva).

⁽²⁹⁾ Margaras, V., 2016, Publikace typu „Briefing“ Výzkumné služby Evropského parlamentu: Sparsely populated and under-populated areas (Řídce osídlené a nedostatečně osídlené oblasti), PE 586.632.

⁽³⁰⁾ Carbone G., 2018, Expert Analysis on Geographical Specificities: Mountains, Islands and Sparsely Populated Areas – Cohesion policy 2014–2020, Final Report (Odborná analýza zeměpisných specifík: Hory, ostrovy a řídce osídlené oblasti – politika soudržnosti 2014–2020, závěrečná zpráva).

⁽³¹⁾ Carbone G., 2018, Expert Analysis on Geographical Specificities: Mountains, Islands and Sparsely Populated Areas – Cohesion policy 2014–2020, Final Report (Odborná analýza zeměpisných specifík: Hory, ostrovy a řídce osídlené oblasti – politika soudržnosti 2014–2020, závěrečná zpráva).

5.7. V řídce osídlených oblastech EU jsou nejběžnější podnikatelské činnosti obvykle vykonávány v primárním sektoru (zemědělství, lesnictví, rybolov a těžba), výrobě energie, výrobním odvětví a ubytování v rámci cestovního ruchu (hotely a restaurace) ⁽³²⁾. V severních částech Evropy byl v poslední době zaznamenán hospodářský rozvoj způsobený zrychlením velkých průmyslových investic, které přitahuje přístup k hydroelektrické energii, rozsáhlá dostupná půda a dobře zavedené průmyslové tradice. Tyto faktory představují pro regiony, v nichž se nacházejí nové výrobní závody, zásadní změny, neboť se očekává, že vytvoří nová pracovní místa. Hlavním úkolem však bude tato místa obsadit a přijmout opatření k přilákání talentů z jiných regionů a zemí a k odborné přípravě místních obyvatele ⁽³³⁾ l.

5.8. Zatímco některé hospodářské činnosti (např. těžba a průmyslové zpracování) generují vysoké příjmy, jejich monotematická povaha je činí náchylnými k vnějším faktorům, jako je kolísání cen nebo finanční krize, čímž se zvyšuje nestabilita a zranitelnost hospodářství těchto regionů. Další možností je proto diverzifikace obchodních činností a vytváření nových obchodních modelů nebo modernizace těch stávajících ⁽³⁴⁾.

5.9. Klíčovým faktorem pro posílení diverzifikace hospodářské činnosti v řídce osídlených oblastech EU jsou inovace a znalosti. Zásadní význam má podpora spolupráce a vazeb mezi podniky a univerzitami působícími ve vědeckých oborech, které mohou diverzifikovat hospodářskou činnost. Zeměpisné a extrémní klimatické podmínky, zejména v severních řídce osídlených oblastech, jsou navíc vhodné pro testování a mohou poskytnout základ pro zavádění mnoha podnikatelských nápadů vycházejících z přírodních zdrojů, chladného klimatu a arktických podmínek. Obdobně jsou přírodní zdroje těchto území rovněž důležité pro zvýšení využívání energie z obnovitelných zdrojů ⁽³⁵⁾.

5.10. Zvýšení hospodářského růstu zlepší zaměstnanost v řídce osídlených oblastech EU. Tyto regiony, zejména v severní Evropě, vykazují pozoruhodnou schopnost přizpůsobit se, neboť jejich míra nezaměstnanosti se v posledních letech po prudkém nárůstu způsobeném hospodářskou krizí v letech 2008–2009 snížila. Existuje však značný nedostatek kvalifikované pracovní síly. Řešení tohoto problému by vyžadovalo holistický přístup zahrnující subjekty z různých odvětví a z různých zeměpisných úrovní (např. veřejné orgány, soukromé podniky a zástupce občanské společnosti), který bude podporovat regionální investice, provádět politiky trhu práce a zavádět individuálně uzpůsobené systémy vzdělávání a odborné přípravy ⁽³⁶⁾.

V Bruselu dne 14. prosince 2023.

předseda
Evropského hospodářského a sociálního výboru
Oliver RÖPKE

⁽³²⁾ Margaras, V., 2016, Publikace typu „Briefing“ Výzkumné služby Evropského parlamentu: Sparsely populated and under-populated areas (Řídce osídlené a nedostatečně osídlené oblasti), PE 586.632.

⁽³³⁾ Gløersen, E., 2022, Výzkum pro výbor REGI – Cohesion Policy in Northernmost Regions of the EU (Politika soudržnosti v nejsevernějších regionech EU), Evropský parlament, Tematická sekce Strukturální politika a politika soudržnosti, Brusel.

⁽³⁴⁾ Margaras, V., 2016, Publikace typu „Briefing“ Výzkumné služby Evropského parlamentu: Sparsely populated and under-populated areas (Řídce osídlené a nedostatečně osídlené oblasti), PE 586.632.

⁽³⁵⁾ Carbone G., 2018, Expert Analysis on Geographical Specificities: Mountains, Islands and Sparsely Populated Areas – Cohesion policy 2014-2020, Final Report (Odborná analýza zeměpisných specifík: Hory, ostrovy a řídce osídlené oblasti – politika soudržnosti 2014–2020, závěrečná zpráva).

⁽³⁶⁾ Gløersen, E., 2022, Výzkum pro výbor REGI – Cohesion Policy in Northernmost Regions of the EU (Politika soudržnosti v nejsevernějších regionech EU), Evropský parlament, Tematická sekce Strukturální politika a politika soudržnosti, Brusel.